

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

© Цогла О.О., 2009

Розглянуто напрямки формування ресурсного забезпечення диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства. Проаналізовано особливості кожного із напрямків. Запропоновано алгоритм визначення достатності певного виду ресурсу залежно від відповідності ресурсів та потреби в них.

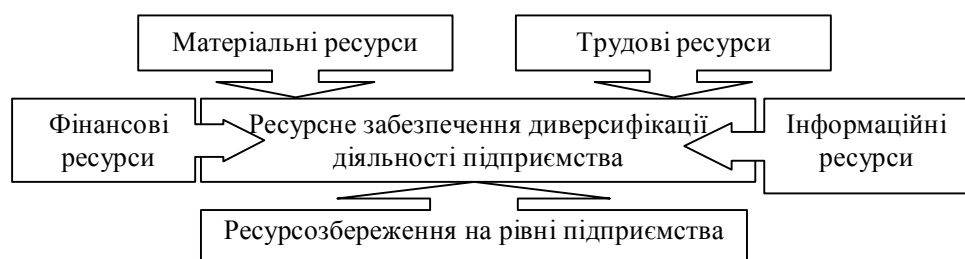
The specific of activity of machine-building enterprises is considered in the article. A necessity is analysed in the resource providing of diversification of activity of machine-building enterprise depending on industry of machine-building. Directions are formulated which the resource providing of diversification of activity of machine-building enterprise is formed after.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування машинобудівного підприємства під час фінансової кризи та загострення конкурентної боротьби ймовірно тоді, коли, завдяки особливостям своєї ресурсної бази, підприємство займе певну ринкову нішу, в якій зможе задовольнити вимоги споживачів. Адекватне реагування на умови зовнішнього середовища та потреби споживачів, а також повноцінний розвиток машинобудівного підприємства припустимі за рахунок багатосторонньої діяльності, але для цього необхідний раціональний розподіл й ефективне використання всіх наявних у нього ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені [1–7] присвятили дослідженню перспектив розвитку машинобудівної галузі значну кількість публікацій. Однак, ресурсне забезпечення діяльності машинобудівних підприємств потребує проведення додаткових досліджень.

Постановка цілей. Ресурсне забезпечення є пріоритетною складовою диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства, тому що важливою умовою успішного функціонування є повне та раціональне використання всіх наявних ресурсів. Виникає необхідність виділення напрямків, за якими формується ресурсне забезпечення диверсифікації та алгоритму визначення достатності певного виду ресурсу залежно від відповідності ресурсів та потреби в них.

Виклад основного матеріалу Дослідження теоретичних основ та прикладних проблем ресурсного забезпечення діяльності машинобудівних підприємств дають змогу стверджувати, що ресурсне забезпечення диверсифікації доцільно формувати за такими напрямками (рисунок).

Складові елементи ресурсного забезпечення диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства

Вважаємо, що фінансові ресурси диверсифікації діяльності підприємства – це грошовий капітал підприємства, що перебуває у його розпорядженні і призначений для вирішення проблем, пов'язаних із диверсифікацією. Формування фінансових ресурсів диверсифікації відбувається за рахунок власних, залучених і позичених коштів.

Формування фінансових ресурсів розпочинається з моменту заснування підприємства, коли утворюється статутний капітал за рахунок коштів засновників. Надалі формування власних ресурсів машинобудівного підприємства здійснюється за рахунок: частини чистого прибутку, спрямованого на виробничий розвиток; амортизаційних відрахувань; довгострокових фінансових вкладень, строк погашення яких минає в поточному періоді; коштів, отриманих від реалізації частини основних фондів та від реалізації зайвих оборотних коштів. Фінансування диверсифікації діяльності машинобудівних підприємств з власних джерел є недостатнім, хоча перевагою є те, що фінансовий результат, який отримує підприємство, повністю належатиме тільки йому і воно матиме можливість зберегти фінансову незалежність. Сьогодні фінансування диверсифікації діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств здійснюється за рахунок власних коштів, тому необхідними є залучені та позичені кошти.

Позикові фінансові ресурси формуються за рахунок кредитів та інших позик, а залучені – це кошти інвесторів, кошти на фондовому ринку за рахунок випуску цінних паперів, фінансування з бюджету.

За умов перманентного бюджетного дефіциту сподіватися на державні кошти нереально. Зовнішні інвестори неохоче ідуть на фінансування диверсифікаційних проектів. Високий ризик диверсифікаційної діяльності машинобудівних підприємств зумовлює певні ускладнення з пошуком джерел інвестицій, а також специфіку фінансування: складність та тривалість процедури отримання позикових грошових коштів на довгостроковий період під низькі відсотки, втрату можливості самостійного управління диверсифікацією та отриманням всього прибутку тощо.

Для того, щоб зацікавити інвесторів, необхідно: представити детальний аналіз диверсифікаційного проекту; розглянути можливі варіанти диверсифікації; оцінити ризик диверсифікації; визначити відповідність обсягу інвестиційних ресурсів, що залучаються, інвестиційним потребам; забезпечити ефективне використання інвестиційних ресурсів; надати можливість модифікації структури джерел інвестування у випадку зміни умов реалізації проекту, а також зміни умов фінансування; передбачити можливість поетапного фінансування; підтримувати компроміс між перевагами й недоліками специфіки фінансування диверсифікаційного проекту.

Отже, для фінансового забезпечення диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства необхідно створити дієву систему фінансування, яка повинна ґрунтуватися на таких принципах: узгодженості із завданням швидкого й ефективного впровадження сучасних науково-технічних досягнень; різноманітності джерел фінансування; логічності, обґрунтованості та юридичної захищеності прийомів та механізмів, що використовуються; можливості охоплення максимально широкого кола технічних та технологічних новинок та напрямів їх практичного використання; адаптивності та гнучкості, що передбачає реагування як усієї системи фінансування, так і окремих її елементів на динамічні зміни умов зовнішнього середовища з метою підтримання максимальної ефективності [8, с.278].

Вважаємо, що для забезпечення ефективності фінансових ресурсів диверсифікації необхідно дотримуватися таких умов:

оптимальності – залучення інвестиційних ресурсів на найвигідніших для підприємства умовах;

комплексності – раціональне поєднання доступних джерел інвестиційних ресурсів;

ефективності – використання інвестиційних ресурсів відповідно до потреб;

збалансованості – взаємопогоджене надходження та витрачання інвестиційних ресурсів;

пріоритетності – чітке розмежування першочерговості залучення і використання інвестиційних ресурсів;

резервності – наявність інвестиційних ресурсів на випадок непередбачених витрат;

гарантованості – наявність визначених наперед умов забезпечення інвестиційними ресурсами;

незалежності – залучення інвестиційних ресурсів в обсязі, що не спричинить суттєвої фінансової залежності підприємства.

Нерівноцінність сфер діяльності диверсифікованого машинобудівного підприємства з погляду майбутніх вкладень капіталу зумовлює створення достатніх для диверсифікації фінансових ресурсів, їх ранжирування щодо привабливості для інвестування та визначення пріоритетних напрямків інвестицій, а також перерозподіл ресурсів між найперспективнішими виробництвами. Варто зауважити, що для підприємств диверсифікованого виробництва оновлення технологій перехід на новий вид продукції чи її модернізація спричиняють зміну потреби в інвестиційних ресурсах. Тому створення достатніх для диверсифікації діяльності інвестиційних ресурсів пов'язано з:

- визначенням оптимального співвідношення зовнішніх і внутрішніх джерел;
- використанням нових фінансових інструментів, які дають змогу вирішувати ключові фінансові проблеми підприємства;
- визначенням пріоритетних напрямків інвестицій;
- перерозподілом ресурсів між виробництвами, що характеризуються найбільшими потенційними можливостями;
- закріпленням та розширенням існуючих напрямків діяльності;
- вивільненням ресурсів для додаткового інвестування, за рахунок усунення неефективних виробництв;
- пошуком нових джерел фінансування.

Важливою умовою розвитку диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства та інтенсифікації виробництва диверсифікованої продукції є стабільне забезпечення матеріальними ресурсами (матеріальними оборотними активами) та раціональне їх використання. Матеріальні ресурси є основою процесу виробництва диверсифікованої продукції, вони формуються, як правило, за рахунок різних джерел: власних коштів підприємства, позичених і залучених. Власні кошти – це та частина власного капіталу в активах підприємства, яка залишається після вирахування його зобов'язань. Позичені кошти – довгострокові та короткострокові кредити банку. Залучені кошти – всі види кредиторської заборгованості підприємства.

Оскільки вартість матеріальних ресурсів має значну питому вагу у витратах виробництва диверсифікованої продукції, відповідно економне та раціональне використання сировини, матеріалів, напівфабрикатів чи комплектуючих виробів сприяє зростанню обсягів виробництва, зменшенню собівартості продукції та підвищенню ефективності диверсифікації. Адже в сучасних умовах господарювання розширення виробництва диверсифікованої продукції відбувається не стільки за рахунок приросту матеріальних ресурсів, скільки внаслідок підвищення ефективності їх використання. Раціональне використання матеріальних ресурсів – це досягнення максимальної ефективності їх використання при існуючому рівні розвитку техніки та технології та одночасному зниженні техногенного впливу на навколишнє середовище.

Сучасному машинобудуванню притаманне гнучке виробництво, яке визначається високим рівнем автоматизації технологічних процесів, обслуговування, управління та неперервністю процесів багатомасштабного дрібносерійного виробництва, що дає можливість експлуатації протягом доби технологічного устаткування за не обов'язкової участі робітника у функціонуванні системи. Саме тому важливою складовою ресурсного забезпечення є трудові ресурси як основна рушійна сила виробництва. Якість робочої сили та інтелектуальної власності визначає можливість підприємства виробляти конкурентоспроможну продукцію, швидко змінювати асортимент та технологію виробництва, адекватно реагувати на зміну кон'юнктури ринку збуту.

У сучасних умовах господарювання, коли традиційні ресурси вичерпуються, диверсифікувати діяльність підприємства можна за рахунок раціонального використання трудових ресурсів, зокрема працівника з високим рівнем освіти, наукової та спеціальної підготовки.

Отже, від сформованого персоналу машинобудівного підприємства, його кількісної і якісної збалансованості та рівня використання інтелектуальної власності значною мірою залежать: забезпечення високих результатів диверсифікації, а також динамічний науково-технічний і соціальний розвиток підприємства.

Швидке та адекватне реагування на зміни в навколишньому середовищі, гнучке управління внутрішніми процесами машинобудівного підприємства відбувається завдяки інтенсивному використанню інформаційних ресурсів. У результаті нагромадження інформації і відповідного її перетворення, відбору і верифікації можна приймати рішення, які окреслюють спосіб, форму, темпи реалізації, сферу, обсяг, глибину і комплексність проведення диверсифікації на підприємстві.

Обмін інформаційними ресурсами регулюється за допомогою ринкових механізмів менеджерів, які враховують специфіку повідомлення як товару, адже від достовірності та повноти отриманої інформації залежить можливість децентралізації управління та паралельного ефективного виконання різних етапів господарської діяльності. Недостатність інформації підвищує невизначеність і збільшує ризик неправильно прийнятих рішень. Для максимального зменшення невизначеності при прийнятті рішень потрібна безмежна кількість інформації. Причому заздалегідь невідомо, чи прибуток, отриманий від її залучення, окупить витрати, пов'язані з одержанням, тому витрати на інформаційне забезпечення повинні раціонально співвідноситися з їх корисністю. Потреби в інформації практично невизначені структурно і необмежені обсягами; ефективність використання інформації неоднакова, інформація несе в собі низку розходжень щодо інтерпретації її змісту, а її гранична вартість залежить від ряду внутрішніх і зовнішніх чинників.

Надійність і гнучкість інформаційного забезпечення значною мірою залежить від системи комунікацій і структури організації. Взаємодія зовнішніх і внутрішніх комунікаційних систем підприємства та збирання, перероблення, зберігання, пошук і видача наукової і комерційної інформації забезпечує утворення і поширення інформаційних ресурсів підприємства.

Зауважимо, що здатність ефективно використовувати інформаційні ресурси є однією з умов успішної диверсифікації та визначається рівнем механізації, автоматизації та інтелектуалізації інформаційних технологій, зростання якого сприяє зниженню виробничих витрат і собівартості продукції, підвищенню її якості, а також прискоренню обміну досвідом та нагромадженню знань у масштабах підприємства.

Джерелами одержання потрібної інформації для проведення диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства є:

нормативні документи та закони України, на підставі яких формуються можливі види діяльності, визначаються принципи функціонування, кредитування, оподаткування та інші аспекти, які визначають можливість та доцільність диверсифікації діяльності машинобудівних підприємств;

система соціально-економічного моніторингу розвитку підприємств машинобудівної галузі, за допомогою якої можна простежувати процеси розвитку виробничої та соціальної сфери, сфери споживання, а також прогнозувати соціально-економічні наслідки реалізації стратегії диверсифікації;

виробничі і ринкові прогнози науково-дослідних установ;

аналіз кон'юнктури ринку, що дає змогу оцінити зміни попиту та пропозиції та своєчасно вносити відповідні корективи до програм розвитку машинобудівного виробництва загалом;

господарський облік (оперативний, статистичний та бухгалтерський), що ведеться на підприємстві.

Для диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства, крім наявності відповідних ресурсів, необхідна також їх збалансована кількість, якісна взаємодія в реальному виробничому процесі.

Оскільки на машинобудівних підприємствах можливі різні варіанти відповідності ресурсів та потреби в них, пропонуємо визначення достатності певного виду останніх.

Якщо загальний обсяг наявних ресурсів R_i дорівнює загальній потребі P_j в них, то тут наявна збалансована розподільна задача:

$$\sum_{i=1}^m R_i = \sum_{j=1}^n P_j, \quad (1)$$

де i – вид ресурсу; j – потреба ресурсу для певного виду діяльності.

Підприємство має достатню кількість ресурсів для диверсифікації діяльності.

Якщо загальний обсяг наявних ресурсів R_i не дорівнює загальній потребі P_j в них, то задача є незбалансованою:

$$\sum_{s=1}^m R_i \neq \sum_{j=1}^n P_j. \quad (2)$$

Якщо спостерігається нестача ресурсу, то виникає потреба в залученні побічних коштів та в додатковому аналізі обраного варіанта диверсифікації.

$$\sum_{s=1}^m R_i < \sum_{j=1}^n P_j. \quad (3)$$

Якщо утворюється надлишок ресурсу, то підприємство може успішно диверсифікувати свою діяльність та розглядати інші варіанти вкладення зайвих коштів.

$$\sum_{s=1}^m R_i > \sum_{j=1}^n P_j. \quad (4)$$

Необхідно не тільки розподілити ресурси за певними видами діяльності, але і вирішити, як використовувати наявні ресурси та де одержати необхідні. Модель вибору стратегії з урахуванням параметра «ресурси», що має вид цільової функції, яка мінімізує різницю між витратами підприємства та оптимальними витратами при використанні усіх ресурсів, запропонувала М.М. Радева [9, с.268–272]

$$f(x, y, z) = \sum_{i=1}^N ((U_i - U_o) + (V_i - V_o) + (W_i - W_o)) \rightarrow \min, \quad (5)$$

де U_i, V_i, W_i – витрати при використанні трудових, інвестиційних та інформаційних ресурсів i -ї складової стратегічного потенціалу підприємства; U_o, V_o, W_o – оптимальна кількість витрат для підтримки трудових, інвестиційних та інформаційних ресурсів i -ї складової стратегічного потенціалу підприємства; x, y, z – час, протягом якого використовують трудові, інвестиційні та інформаційні ресурси. Якщо функція дорівнює нулю, то ресурсів на підприємстві достатньо для оптимальної підтримки всіх складових стратегічного потенціалу, якщо функція більша за нуль – підприємство відчуває дефіцит деяких видів ресурсів.

Вважаємо, що не менш важливим для результативної диверсифікації діяльності машинобудівного підприємств є ресурсозбереження на рівні підприємства. Тому доцільно виділити організаційні та технологічні фактори ресурсозбереження.

Організаційні фактори ресурсозбереження диверсифікованого підприємства: 1) вирішення проблем надмірності і неповного використання ресурсів; 2) розв'язання проблеми економічної обмеженості ресурсів; 3) розширення простору для використання наявних ресурсів; 4) удосконалювання організації обліку поставань і використання ресурсів; 5) скорочення циклу від одержання до використання ресурсів; 6) організація вторинного використання ресурсів; 7) розроблення і впровадження організаційно-технічних заходів щодо економії ресурсів; 8) застосування до управління ресурсами наукових підходів менеджменту; 9) поліпшення умов праці і відпочинку працівників; 10) застосування заходів стимулювання і відповідальності за економію; 11) розширення інформаційного забезпечення, удосконалення форм залучення та обслуговування клієнтів тощо.

Технологічні фактори ресурсозбереження диверсифікованого підприємства: 1) проведення інноваційної політики; 2) впровадження наукових розробок; 3) створення умов для модернізації виробництва та стимулювання розвитку науково-технічного прогресу; 4) застосування технологій та устаткування, що вимагає оптимальної витрати матеріалів; 5) поліпшення якості застосованих ресурсів і створення матеріалів із задалегідь заданими властивостями; 6) удосконалення технічної бази, транспортування і збереження матеріальних ресурсів тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень Ресурсне забезпечення диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства – це: створення достатніх фінансових та матеріальних ресурсів для реалізації диверсифікації та забезпечення матеріально-технічного постачання; використання трудових ресурсів, зокрема працівників з високим рівнем освіти, наукової та спеціальної підготовки; інформаційне забезпечення та ресурсозбереження на рівні підприємства.

Проте, варто враховувати, що сама диверсифікація діяльності будь-якого підприємства, значною мірою залежить від можливостей здійснення повномасштабного її фінансування, доступу підприємства до джерел ресурсів, оптимального розподілу ресурсів між поточною виробничою діяльністю та впровадженням диверсифікації.

Зауважимо, що тривалими пріоритетами у використанні наявних ресурсів для диверсифікації машинобудівних підприємств є: прискорений розвиток наукомістких виробництв; застосування ресурсоощадних технологій машинобудівного виробництва; зменшення негативного впливу виробництва на природу за рахунок багатofункціонального використання наявних ресурсів; використання прогресивних конструкційних матеріалів.

В подальших дослідженнях доцільно детально проаналізувати запропоновані складові ресурсного забезпечення диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства.

1. Гарас В.О. Регулювання розвитку потенціалу машинобудування крізь внутрішні та зовнішні фактори впливу // *Економіка і управління*. – 2007. – №2. – С. 16–20. 2. Добрик Л.О. Концептуальні положення управління реалізаційними процесами машинобудівного підприємства // *Держава та регіони, серія: Економіка та підприємництво*. – 2007. – № 1. – С. 103–108. 3. Шандова Н.В. Розробка механізму управління стійким розвитком підприємств машинобудування // *Актуальні проблеми економіки*. – 2007. – № 2(68). – С. 101–105. 4. Морвінцева Т.В. методичні основи стратегічного планування маркетингової діяльності на підприємствах машинобудування // *Держава та регіони, серія: Економіка та підприємництво*. – 2007. – № 1. – С. 229–232. 5. Касич А.О. Стратегічні орієнтири розвитку машинобудування України // *Актуальні проблеми економіки*. – 2007. – № 7(73). – С. 33–40. 6. Малащук Д.В. Особливості інноваційного потенціалу машинобудування України // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. – №2(44). – С.111–120. 7. Хлистов Р.П. Визначення наукомісткості продукції машинобудування на внутрішньому ринку // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. – № 7(37). – С. 154–160. 8. Фатхудинов Р.А. *Инновационный менеджмент: Учебник / Р.А. Фатхудинов [4-е изд.]*. – СПб.: Питер, 2004. – 400 . 9. Радева М. М. Оцінювання та вибір стратегічних альтернатив диверсифікації розвитку підприємства / М.М. Радева // *Держава та регіони, серія Економіка та підприємництво*. – 2005. – № 6. – С. 267–272.